
Recenzovaný článek

Vliv Ruska na dynamiku konfliktu v Náhorním Karabachu

Russia's Influence on the Conflict Dynamics in Nagorno Karabakh

Pavλίna Bláhová

Abstrakt: Zamrzlý konflikt v Náhorním Karabachu je po více než dvě dekády jednou z hrozeb destabilizace v regionu. Náhlá eskalace násilí v roce 2016, známá jako Čtyřdenní válka, rozproudila novou diskuzi o faktorech ovlivňujících teritoriální spor mezi Arménií a Ázerbájdžánem. Zatímco soupeřící strany vysvětlují náhlý konflikt buď jako reakci na vojenské provokace či snahu odvrátit pozornost od domácích problémů, v tomto článku je současná dynamika konfliktu vysvětlena také skrze působení mocenských zájmů třetí strany, Ruska. To považuje Kavkaz za svou sféru vlivu a automaticky se tak snaží o rozšíření své kontroly skrze posilování strategických vazeb s Arménií i Ázerbájdžánem, aby zabránilo mocenské projekci Západu v regionu. Ruská pozice velmoci má tak zásadní dopad na vývoj konfliktu v Náhorním Karabachu.

Abstract: Frozen conflict in Nagorno Karabakh has been representing a threat to the regional stability for the last two decades. Sudden escalation of violence in 2016, known as Four-Day War, spurred new discussions on factors influencing the territorial dispute between Armenia and Azerbaijan. While adversaries explain the conflict as a reaction to military provocations or as a rally round the flag effect, this article explains the dynamics of the conflict through the influence of the third party – Russia. Russia considers the Caucasus to be its sphere of the influence and therefor aims to spread its control through strengthening strategic ties with both Armenia and Azerbaijan in order to prevent the West from projecting its power in the region. Russia's role of the superpower has therefor a vast influence on the Nagorno Karabakh conflict development.

Klíčová slova: Rusko; Náhorní Karabach; Arménie; Ázerbájdžán; zamrzlý konflikt; Čtyřdenní válka; Kavkaz; sféra vlivu.

Key words: Russia; Nagorno Karabakh; Armenia; Azerbaijan; Frozen Conflict; Four Day War; Caucasus; Sphere of Influence.

ÚVOD

V dubnu 2016 otřásla Náhorním Karabachem nečekaná vlna násilí mezi arménskou a ázerbájdžánskou armádou, známá jako tzv. Čtyřdenní válka. Tento incident přinesl Ázerbájdžánu poprvé od příměří v roce 1994 teritoriální zisk, byť marginální, zatímco arménské síly na linii dotyku zastihl relativně nepřipravené. Náhlá eskalace zamrzlého konfliktu a hrozba destabilizace, jež s sebou tento vojenský střet přinesl, přitáhla také pozornost mezinárodního společenství. Před vypuknutím tohoto konfliktu docházelo na sporném území spíše sporadicky k otevřeným vojenským střetům, jež by měly za následek ztráty na životech, zároveň však obě strany každý den hlásily i stonásobné porušení příměří, přestože se ve většině případů jednalo pouze o přeshraniční střelbu bez reálných škod.

Již před znovuuzavřením příměří obě strany uveřejnily řadu interpretací a vysvětlení týkajících se iniciace konfliktu. Ázerbájdžán tuto operaci vysvětloval jako odpověď na vojenské provokace ze strany Arménie. Arménská strana naopak tuto akci označila za bezprecedentní útok ze strany Ázerbájdžánu a spolu s řadou zástupců mezinárodní komunity obvinila Ázerbájdžán z využití tzv. *rally round the flag* efektu, tedy z odvrácení pozornosti od domácích problémů vyvoláním konfliktu, jež sjednotí obyvatelstvo skrze národní zájmy.¹

Tento článek si klade za cíl doplnit existující diskurz týkající se Čtyřdenní války o analýzu vlivu prosazování strategických cílů Ruska v regionu skrze rozbor široké škály aspektů ruské zahraniční politiky. Projekce ruských zahraničních zájmů a ruská zahraniční politika jsou v této analýze považovány za jeden z determinantů dynamiky zamrzlého konfliktu v Náhorním Karabachu. Ten bude zkoumán v kontextu ruské bezpečnostní strategie a v návaznosti na rozšiřování a upevňování ruské sféry vlivu. Sledovaným indikátorem rozmrazení konfliktu jsou změny v dynamice rusko-arménského a rusko-ázerbájdžánského partnerství, jež je dána do kontextu vývoje bezpečnostní situace na linii dotyku.

1. LOGIKA ZAHRANIČNÍ POLITIKY RUSKA

Rusko považuje Kavkaz za svou nárazníkovou zónu a je tedy automaticky znepokojeno hrozbou oslabení svého postavení v regionu a nestability, jež s sebou přináší přítomnost sporů o *de facto státy* nebo výrazný vliv dalších aktérů v této oblasti. Snaha o konsolidaci regionálních vztahů, popřípadě kontrola jejich dynamiky, je jedním ze strategických zájmů Ruska. Zatímco sporné oblasti, jako je Jižní Osetie a Abcházie, jsou pod přímou kontrolou Ruska, Náhorní Karabach je územím bez přímého ruského vlivu, nicméně projekce ruské moci je zde rovněž patrná.

¹ BAKER, William D. a John R. O'NEAL. *Patriotism or Opinion Leadership?* Journal of Conflict Resolution, 2001. DOI: 10.1177/0022002701045005006. ISBN 10.1177/0022002701045005006. Dostupné také z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0022002701045005006>

V tomto článku je ruská zahraniční politika chápána jako produkt pragmatismu a racionalismu, jenž iniciuje snahu státu prosazovat své zájmy. Na zahraniční politiku Ruska pak lze nahlížet prismatem *strategické volby*, jež vysvětluje chování určitého aktéra v závislosti na jeho zájmech a zároveň přihlíží na existenci dalších aktérů, kteří rovněž činí určitá rozhodnutí v rámci prosazování svých cílů.² Za racionalistickými postoji Ruska stojí úsilí o podporu ekonomického růstu spolu s potřebou rozšiřovat a udržovat svou velmocenskou roli. V Konceptci zahraniční politiky Ruské federace z roku 2016 je jako jeden z hlavních cílů vytyčena snaha udržet a rozvíjet roli Ruska jako centra vlivu v dnešním světě. Tento cíl by měl být prosazován skrze řadu ekonomických, diplomatických a bezpečnostních aktivit, na regionální úrovni pak například skrze konsolidaci vztahů s Gruzíí, asistenci v rozvoji a emancipaci Jižní Osetie a Abcházie či skrze urovnání sporu o Náhorní Karabach a Podněstří.³

Konflikt v Náhorním Karabachu a jeho dynamiku pak lze chápat jako produkt nejen vnitřní politiky Arménie a Ázerbájdžánu, ale také jako výsledek působení třetích stran, jejichž aktivity buď upevňují, nebo naopak narušují status quo. K ruskému vlivu na konflikt v Náhorním Karabachu lze také přistupovat z hlediska teoretického rámce intervence třetí strany. Třetí strana v řešení konfliktu má přimět soupeřící státy k mírové dohodě skrze poskytování agendy v procesu vyjednávání. Třetí strana rovněž může působit jako garant dohody mezi znepřátelenými aktéry a také může nabídnout řadu pojistek pro případ, že by mírová jednání selhala.⁴ Dalším pojmem, se kterým bude tato analýza pracovat, je koncept sféry vlivu, skrze který lze nahlížet na mezinárodní řád. Tento pojem můžeme definovat jako případ, kdy je určitá geografická oblast naplněna působením jedné mocnosti, jež zabraňuje v pronikání dalším mocnostem. Jedná se o teritorium, ve kterém vnější síla posiluje svůj vliv, čímž omezuje nezávislost přítomných států.⁵ Sféra vlivu v tomto článku je pak chápána jako politický konstrukt, který vede státy k určitému chování a prosazování svých zahraničních zájmů s tím, že hlavním zdůvodněním pro takové chování je udržení a prohloubení státní bezpečnosti skrze kontrolu oblastí strategicky propojených s daným státem.

2. DVOJÍ ROLE RUSKA V ŘEŠENÍ KONFLIKTU

Roli Ruska v řešení zamrzlého konfliktu v Náhorním Karabachu lze zkoumat na dvou úrovních a to z pozice Ruska v Minské skupině a z pozice Ruska jako samostatného státu prosazujícího své zájmy a cíle pomocí multilaterálních i bilaterálních nástrojů. Od roku

2 Arthur Stein. *The Limits of Strategic Choice*. In: *Strategic Choice and International Relations*, pp. 197–228, Edited by David A. Lake and Robert Powell. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1999.

3 *Konceptcija vnješnej politiky Rassijskoj Federacii*, 2016. Dostupné z: http://www.mid.ru/web/guest/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptiCkB6BZ29/content/id/2542248

4 RIOUX, Jean-Sébastien; Jean-Christophe BOUCHER. *Third Party Intervention as Conflict Management: The Case of Africa*. 16th Nordic and 4th Baltic Peace Research Conference, St. Petersburg, 2003

5 HATS, Susanna. *Spheres of Influence in International relations*. Routledge, 2016. ISBN 978-952-484-571-7

1992 je Rusko spolu s Francií a Spojenými státy předsedající zemí Minské skupiny OBSE, jejímž hlavním cílem je nalezení mírového řešení konfliktu mezi Arménií a Ázerbájdžánem.⁶ Práce Minské skupiny je kritizována oběma stranami konfliktu i mezinárodním společenstvím pro absenci výsledků vyjednávání.⁷ Ruský vliv na vývoj konfliktu v Náhorním Karabachu tak lze zkoumat především skrze jeho samostatné aktivity v rámci prosazování svých strategických zájmů a posilování své sféry vlivu v regionu. V rámci Minské skupiny se totiž Rusko většinou pouze připojuje k relativně vágním prohlášením, reagujícím na střety na linii dotyku. Ve své vlastní gesci naopak Rusko nabízí řadu příležitostí k vyjednávání a staví se do role hlavního mediátora.

3. RUSKO-ARMÉNSKÉ A RUSKO-ÁZERBAJDŽÁNSKÉ VZTAHY

Rusko-arménské a rusko-ázerbajdžánské vztahy procházely od vzniku samostatných republik dynamickým vývojem a sovětský postoj vůči pokusům Náhorního Karabachu o připojení k Arménii či o osamostatnění byl z počátku konfliktu zamítavý. Sovětský svaz původně stál na straně Ázerbájdžánu. Toto rozhodnutí vycházelo ze strachu ze vzniku nových secesionistických hnutí. Po rozpadu SSSR se politika výlučné politické a vojenské podpory Ázerbájdžánu změnila a Rusko začalo dodávat zbraně také Arménii.⁸ Ázerbajdžánská armáda nebyla před zamrznutím konfliktu sto čelit vojenské síle Arménie a musela v roce 1992 ustoupit z celého území Náhorního Karabachu a přilehlých okresů. Během konfliktu přišly o život více než dvacet tisíc vojáků i civilistů na obou stranách a až po nátlaku Ruska i mezinárodního společenství a díky nedostatku vojenských kapacit na obou stranách konfliktu bylo podepsáno příměří.⁹ Po jeho uzavření v roce 1994 se Rusko stalo nejbližším arménským spojencem a Arménie jediným strategickým partnerem Ruska na Jižním Kavkaze.¹⁰ Kromě přítomnosti ruských jednotek na arménském území, které mají mimo jiné za úkol pomáhat při střežení hranic s Tureckem a Íránem, se Moskva také zavázala ke každoročnímu školení arménských důstojníků.¹¹

⁶ MOORADIAN, M. a D. DRUCKMAN. *Hurting Stalemate or Mediation? The Conflict over Nagorno-Karabakh, 1990-95*. DOI: 10.1177/0022343399036006007. ISBN 10.1177/0022343399036006007. Dostupné také z: <http://jpr.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/0022343399036006007>

⁷ *Format of OSCE Minsk Group doomed to failure* [online]. Jerevan: Armenia News, 2010 [cit. 2017-02-25]. Dostupné z: <https://news.am/eng/news/43306.html>

⁸ CHORBAJIAN, Levon, Patrick DONABÉDIAN a Claude MUTAFIAN. *The Caucasian knot: the history*. London: Zed Books, 1994. ISBN 978-1856492874.

⁹ SOULEIMANOV, Emil. *Understanding ethnopolitical conflict: Karabakh, South Ossetia, and Abkhazia wars reconsidered*. Springer, 2013. ISBN 978-1-137-28023-7.

¹⁰ FREIZER, Sabine. *Twenty years after the Nagorny Karabakh ceasefire: an opportunity to move towards more inclusive conflict resolution*. DOI: 10.1080/23761199.2014.11417295. ISBN 10.1080/23761199.2014.11417295. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23761199.2014.11417295>

¹¹ GAZARYAN, Karen. *Strategičeskoje partnerstvo Rassiji i Armeniji*. Informacionno-analitičeskij Centr, 2008. Dostupné z: <http://ia-centr.ru/expert/1213/>

I v ekonomické oblasti má Rusko ve vztahu k Arménii výsadní postavení a další státy investující v Arménii nepředstavují pro Rusko výraznou konkurenci. Mezi Ruskem a Arménií totiž existuje více než dvě stě mezistátních a meziresortních smluv a dohod a každým rokem dochází k podpisu nových smluv týkajících se především ekonomické spolupráce.¹² Rusko jako významný investor do arménské ekonomiky ročně přináší stovky milionů dolarů a to především v oblasti bankovníctví a energetiky a zaměřuje se i na dovoz strategických surovin a materiálů.¹³

Partnerství mezi Ázerbájdžánem a Ruskem rovněž nelze marginalizovat, přestože Ázerbájdžán na Rusko nikdy nenahlížel jako na výlučného partnera a snažil se rozšiřovat spolupráci s dalšími státy. Rusko-ázerbájdžánské vztahy po rozpadu Sovětského svazu byly založeny převážně na ekonomické výměně a ruská podpora Arménie v kontextu Náhorního Karabachu byla jednou z hlavních překážek v započetí úzké spolupráce v oblasti bezpečnosti a vojenské. Po získání nezávislosti začal Ázerbájdžán rozšiřovat svou spolupráci především s Evropskou unií, jež byla roku 1996 završena Dohodou o partnerství a spolupráci. Ázerbájdžán rovněž přijal Akční plán Evropské politiky sousedství. Evropskou unii a Ázerbájdžán také pojí společné zájmy v energetické politice.¹⁴ Nejen Evropská unie, ale také Spojené státy významným způsobem měnily své vztahy s Ázerbájdžánem. Jednalo se jak o jejich aktivní roli v Minské skupině, která měla vytvářet půdu pro další vyjednávání mezi Arménií a Ázerbájdžánem, tak i o uvalení embarga, jež zakazovalo poskytovat ázerbájdžánské vládě jakoukoli přímou pomoc ze strany Spojených států. Od tohoto zákazu nakonec upustil G. W. Bush a také jeho nástupce Barack Obama.¹⁵ Ázerbájdžán totiž spolupracoval se Spojenými státy na poli energetické bezpečnosti a poskytl Spojeným státům podporu během války v Iráku, Afghánistánu i během aktivit spojených s bojem proti terorismu.¹⁶ Je logické, že ve světle tohoto partnerství se Rusko rozhodlo svou moc v regionu upevnit a nenechat další aktéry, aby rozšiřovaly svůj vliv skrze spolupráci v oblasti, kterou Rusko považuje za svou výsadní sféru vlivu. Klíčovým aktérem, kterého se v tomto regionu Rusko snaží nahradit, je Turecko. To je vnímáno jako dlouhodobý a nejbližší spojenec Ázerbájdžánu a zároveň se i přes řadu dohod podporujících spolupráci stalo soupeřem Ruska jak v Sýrii, tak i v Černém moři a na Kavkaze.¹⁷

12 *Mežgosudarstvennyje otnošenija Rassiji i Armeniji..* RIA Novosti 2017, Dostupné z: <https://ria.ru/spravka/20170314/1489870795.html>

13 GAZARYAN, Karen. *Strategičeskoje partnerstvo Rassiji i Armeniji.* Informacionno-analičeskij Centr, 2008. Dostupné z: <http://ia-centr.ru/expert/1213/>

14 FRANKE, Anja, Andrea GAWRICH, Inna MELNYKOVSKA a Rainer SCHWEICKERT. *The European Union's Relations with Ukraine and Azerbaijan.* DOI: 10.2747/1060-586X.26.2.149. ISBN 10.2747/1060-586X.26.2.149. Dostupné z: <http://bellwether.metapress.com/openurl.asp?genre=article>

15 BABAN, Inessa; SHIRIYEV, Zaur. *The US South Caucasus Strategy and Azerbaijan.* Turkish Policy Quarterly, 2010, p. 93-103.

16 WISHNICK, Elizabeth. *Growing US Security Interests in Central Asia.* DIANE Publishing, 2002. ISBN 9781428910980.

17 HEDENSKOG, Jakob; KORMAZ, Kaan. *The Interests of Russia and Turkey in the Nagorno-Karabakh Conflict.* FOI 2016. Dostupné z: <https://www.foi.se/download/18.1b4084ea15549d027d14b79/1466509555042/RUFS+Briefing+No.+35+.pdf>

Nalézt cestu k Ázerbájdžánu jako ke svému spojenci byl pro Moskvu další klíčový úkol. Překážkou bylo strategické partnerství s Arménií, významné dodávky ruských zbraní putujících z Jerevanu do Štěpanakertu a především role Ruska jako de facto garanta statusu quo v Náhorním Karabachu. Rusko vždy zdůrazňovalo svou neutrální pozici v karabašském konfliktu, zároveň však bylo vždy schopné vyvinout dostatečný tlak na obě strany, aby se vyvarovaly otevřeného konfliktu. I z toho důvodu střety na linii dotyku mezi ázerbájdžánskými a arménskými silami až do roku 2016 nikdy nevypukly naplno, přestože oba státy disponovaly rozsáhlým vojenským arzenálem.

Právě vojenská síla obou států a import zbraní ze zahraničí poukazuje na paradoxní vztah Ruska a těchto dvou kavkazských zemí. Od roku 1994 je totiž Rusko největším dodavatelem zbraní jak do Arménie, tak do Ázerbájdžánu. Do roku 2016 šlo u Arménie o dodávky za 556 milionů dolarů, což jsou čtyři pětiny celkových nákladů, které Arménie od svého vzniku na nákup zbraní v zahraničí vynaložila. V případě Ázerbájdžánu se jednalo o částku dvou miliard dolarů, tedy dvě třetiny celkových nákladů na import zbraní od začátku samostatného státu.¹⁸

Při analýze dat z databáze transferů zbraní do zkoumaných států je možné si povšimnout několikanásobného nárůstu výdajů, ke kterému v Ázerbájdžánu došlo v roce 2011. Další nárůst byl zaznamenán i v roce 2014. Někteří analytici na arménské straně poukazují na tento fakt s tím, že nákup nových zbraní může vést ke zvýšení incidentů na linii dotyku, jelikož si velitelé budou chtít vyzkoušet nové zbraně v praxi. V kontrastu s těmito údaji u Arménie nedocházelo k výrazným odchylkám v nákladech na import armádního vybavení a zároveň je zde znatelný i rozdíl v diverzifikaci dodavatelů, kdy Arménie v minulosti získala kromě Ruska větší armádní dodávky jen z Ukrajiny a Slovenska, zatímco rejstřík dodavatelů pro Ázerbájdžán je širší. Přestože u nákladů na vojenské vybavení hraje důležitou roli státní rozpočet, který je u Ázerbájdžánu několikanásobně vyšší, než u Arménie, je zjevné, že Arménie vojensky je schopná mu vojensky čelit, přestože spoléhá na podporu Ruska.¹⁹ U Ruska naopak nelze předpokládat, že by se vzdalo své neutrální strategické pozice a rozhodlo se pro vojenskou asistenci Arménii v případě rozsáhlejších vojenských operací ze strany Ázerbájdžánu. Není totiž pravděpodobné, že by v takovém případě zásobilo Ázerbájdžán tak vysokým objemem zbraní, kterým by pak samo muselo v případě zapojení se do konfliktu čelit.²⁰ Vojenské spojení mezi Arménií a Ruskem však funguje jako optimální nástroj odstrašení a vnáší do vývoje konfliktu v Náhorním Karabachu specifickou dynamiku. Ruská vojenská přítomnost je v Arménii patrná i díky vojenské základně v Gyumri, jednotkám chránícím hranice s Tureckem a Íránem, či letecké základně v Erebuni.²¹ Arménie a Rusko jsou také spolu s Běloruskem, Kazachstánem,

¹⁸ SIPRI Arms Transfers Database. <https://www.sipri.org/databases/armstransfers>

¹⁹ DELCOUR, Laure. *Faithful But Constrained? Armenia's Half-Hearted Support for Russia's Regional Integration Policies in the Post-Soviet Space*. London School of Economics Ideas: Geopolitics of Eurasian Integration, 2014, p. 38. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2460335>

²⁰ CHRAMČICHIN, Aleksandr. *Karabachskij razlom večen*. Nezavisimoje vojennoje obozrenije, 2016 [cit. 2017-02-10]. Dostupné z http://nvo.ng.ru/wars/2016-05-13/1_karabah.html

²¹ LACHOWSKI, Zdzislaw. *Foreign Military Bases in Eurasia*. Stockholm International Peace Research Institute, 2007. ISSN 1652-0432

Kyrgyzstánem a Tádžikistánem aktivními členy Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti.²² Od roku 2016 mezi Ruskem a Arménií rovněž funguje společný systém vzdušné obrany. Pozornost vyvolalo také předání balistických střel Iskander-M arménské armádě v létě roku 2016.²³ I přes upevňování vojenských vazeb však Rusko do bojů v Náhorním Karabachu vojensky nezasáhlo (alespoň ne oficiálně), jelikož Náhorní Karabach, jako de facto stát, není členem žádné z vojenských a bezpečnostních smluv, ve kterých Rusko a Arménie figuruje a z toho důvodu není Rusko zavázáno k vojenské intervenci v případě jeho napadení.

4. RUSKO A VOJENSKÁ DIMENZE KONFLIKTU

Reakci Ruska na vyostření náhornokarabašského konfliktu bylo možné sledovat v rámci dvou případů eskalace násilí na linii dotyku a to jak v srpnu 2014, tak během tzv. Čtyřdenní války v dubnu 2016. Rusko v těchto případech nijak vojensky nezasáhlo, nicméně z jeho strany došlo k rozsáhlé diplomatické intervenci v obou případech.²⁴ Do konfliktu nevstoupil ani žádný jiný stát Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti, jež by byla povinna reagovat pouze v případě, že by se boje přelily na oficiální arménské území. Během eskalace konfliktu v roce 2014 přišlo o život dvacet lidí, nicméně boje se nikdy nerozhořely do intenzity Čtyřdenní války, přestože trvaly dvanáct dní a Ázerbájdžán disponoval zásadní převahou ve vojenské technice. Musel zde tedy být přítomný jiný faktor, který boje udržel na velmi omezené úrovni. Z mírových vyjednávání, na která prezident Putin pozval hlavy obou států do Soči je zřejmé, že to byl právě tlak Ruska, který zamezil dalšímu pokračování ozbrojeného konfliktu. Hned při vypuknutí bojů Rusko označilo jakoukoli další eskalaci násilí a porušování uzavřeného příměří za nepřijatelné.²⁵ Státy se musely požadavku Ruska podřídit a konflikt se udržel na limitované úrovni, přestože příměří nebylo vyhlášeno ihned. Arménie s příměřím souhlasila z pozice závislého spojence a Ázerbájdžán se podřídil s vědomím, že jakékoli další vojenské operace, které by vystoupily z rámce omezeného konfliktu, by mohly výrazně narušit jeho vztahy s Moskvou. Povaha bojů z dubna 2016 je však diametrálně odlišná. Přestože tato náhlá eskalace násilí na linii dotyku trvala o dvě třetiny kratší dobu než střety v roce 2014, jednalo se co do intenzity o největší vypuknutí bojů od příměří v roce 1994. Započetí vojenských

²² FROST, Alexander. The Collective Security Treaty Organization, the Shanghai Cooperation Organization, and Russia's Strategic Goals in Central Asia. In: *China and Eurasia Forum Quarterly*, s. 83-102, 2009.

²³ *Armenia Acquires New Russian Missiles... Or Did It?:* <http://www.eurasianet.org/node/80596> [online]. EurasiaNet, 2016 [cit. 2017-02-15]. Dostupné z: <http://www.eurasianet.org/node/80596>

²⁴ MUCHANOV, Vadim, M. *Rassiju vtjagivajut v vojnu na Kavkaze*. Centr problem Kavkaza i regionalnoj bezopasnosti MGIMO, 2016. Dostupné z: https://mgimo.ru/about/news/experts/rossiyu-vtyagivayut-v-voynu-na-kavkaze/?sphrase_id=5919640

²⁵ *Nagorno-Karabakh violence: Worst clashes in decades kill dozens* [online]. UK: BBC News, 2016 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-europe-35949991>

operací ve formě *blitzkriegu* ze strany Ázerbájdžánu bylo strategickým překvapením jak pro síly Náhorního Karabachu, tak pro mezinárodní společenství.²⁶

Mechanismus, jenž spustil eskalaci násilí, byl de facto totožný s mechanismem z roku 2014. I zde Ázerbájdžán uvádí jako spouštěcí incident údajnou provokaci ze strany Arménie, přestože tato informace nebyla potvrzena z nezávislých zdrojů. Tato odvetná reakce však dosáhla nečekané síly, jež byla překvapivá i z hlediska dosavadní politiky udržování bojů na takové úrovni, jež by neznepokojila Rusko. Z nasazené vojenské techniky a z intenzity vojenských operací je však zřejmé, že Ázerbájdžán si byl v tomto případě nechtěl Ruska vojensky intervenovat jistý, v opačném případě by pravděpodobně volil opatrnější postup. Během vojenských operací se Ázerbájdžánu podařilo získat menší část sporného území pod svou kontrolu a vláda v Baku si tak upevnila v očích obyvatel svou pozici. Z bojů totiž Ázerbájdžán poprvé vzešel dle své rétoriky jako vítěz a to především díky momentu překvapení, během kterého se ázerbajdžánské armádě podařilo získat několik strategických bodů, jejichž část se však arménským silám podařilo vybojovat zpět.²⁷ Tato operace tak mohla rovněž sloužit jako demonstrace síly a nástroj nátlaku ze strany Ázerbájdžánu, neoficiálně podporovaného Moskvou, s cílem přivést Arménii k ústupkům během vyjednávání. Tento vojenský střet opět potvrdil, že Rusko není ochotné do sporů o Náhorní Karabach vojensky zasáhnout.

Během rozhovorů vedených v rámci výzkumu zamrzlých konfliktů s řadou zahraničních diplomatů a expertů v Ázerbájdžánu, padl několikrát nepotvrzený názor o pravděpodobném přímém příkazu k zastavení bojů ze strany Moskvy, jenž ukončil operace ázerbajdžánských jednotek a odvetné akce karabašských ozbrojených sil. Dále byly opakovaně zmíněny vojenské konzultace, jež probíhaly mezi Baku a Moskvou. Toto vysvětlení se zdá logické i z hlediska celonárodní podpory obyvatel Ázerbájdžánu, kterou si dubnová vojenská kampaň získala a jež by byla logickým stimulem pro pokračování bojů ve snaze o další teritoriální zisky. Toto přání veřejnosti však nebylo vyslyšeno a Ázerbájdžán vojenské operace zastavil. Vojenské operace zastavily i síly Náhorního Karabachu, přestože měly možnost získat ztracené území zpět. Názor arménských analytiků na roli Ruska v eskalaci konfliktu se liší. Na rozdíl od ázerbajdžánské strany ve většině případů arménští odborníci nevnímají Rusko jako klíčového aktéra ovlivňujícího iniciaci a průběh vojenských operací, pouze jako aktéra mající zásadní vliv na deeskalaci konfliktu. Také vylučují, že by Rusko dalo Ázerbájdžánu v iniciaci konfliktu volnou ruku. Někteří se však domnívají, že schopnost Ruska přivést obě strany k vyjednávacímu stolu ve velmi krátkém čase od vypuknutí bojů, byla hlavním záměrem Moskvy s cílem zvýšit kredit Ruska v očích mezinárodní komunity a otevřít tak Rusku potenciální možnost vyslat v budoucnu své mírové jednotky na sporné území a ještě více tak posílit jeho vliv v regionu.

Rozhovory s diplomaty a dalšími odborníky na obou stranách konfliktu poukázaly i na fakt, že duben a jaro všeobecně představuje období náchylné k vypuknutí vojen-

²⁶ *The risk of renewed hostilities over Nagorno-Karabakh* [online]. Global Risk Insight, 2016 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://globalriskinsights.com/2016/04/renewed-hostilities-nagorno-karabakh/>

²⁷ JAROSIEWICZ, Aleksandra. *The four-day war in Nagorno-Karabakh* [online]. Osrodek Studiów Wschodnich, [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2016-04-06/four-day-war-nagorno-karabakh>

ských střetů na linii dotyku, jelikož se armády, jež se z některých bodů na zimu stahují, opět snaží dosáhnout svých ložských pozic, popřípadě zabrat i další území a je tedy logické, že v takovém případě je možná vojenská eskalace více než pravděpodobná.

5. DIPLOMATICKÁ VYJEDNÁVÁNÍ PO VYPUKNUTÍ KONFLIKTU

Rusko bylo prvním státem, který na vypuknutí bojů reagoval a prezidenti Sargsjan i Alijev opakovaně konzultovali situaci s Vladimírem Putinem. Opětovné příměří pak bylo dohodnuto v Moskvě s náčelníky generálních štábů obou zemí.²⁸ Zajímavým momentem je, že v průběhu konfliktu byli oba prezidenti přítomni ve Spojených státech na summitu věnovaném jaderným otázkám, pořádaným prezidentem Obamou. Americká strana se pokusila dojednat setkání mezi Alijevem a Sargsjanem, ke kterému však nakonec nedošlo a Rusko tak mohlo znovu poukázat na své výlučné schopnosti při vyjednávání příměří, zatímco další členové Minské skupiny selhali.²⁹ Po příměří následovala řada rozhovorů mezi ruským premiérem Medveděvem, ministrem zahraničí Lavrovem a arménskými a ázerbajdžánskými představiteli. Vyjednávání však opět nevedla ke změně statusu quo, pouze poukázala na hluboko zakořeněný problém, jenž samotné vyjednávání pravděpodobně není schopné vyřešit.³⁰

Bezprecedentní intenzita útoku ze strany Ázerbájdžánu přitáhla pozornost mezinárodní komunity a jako hlavní vítěz z tohoto incidentu vyšlo Rusko, které bylo během enormně krátkého času schopné dojednat příměří a představilo tak svou roli jediného aktéra schopného přinést stabilitu do regionu a iniciovat společný dialog znepřátelených stran. Klíčový materiál, využívaný při současných vyjednáváních o možném mírovém řešení karabašského konfliktu je tzv. Lavrovův plán, jenž nabízí mírový scénář postupného řešení nejdůležitějších otázek a je dalším dokumentem poukazujícím na výsadní roli Ruska jako mediátora.³¹

Pří analýze náhlé změny intenzity konfliktu v Náhorním Karabachu, nahlížené prizmatem ruské strany, je zapotřebí si uvědomit změny v ruské zahraniční strategii ve snaze umocnit svou roli na Jižním Kavkaze. Postoj k Arménii se neměnil, partnerství s ní se každým rokem upevňovalo a pro Arménii se stalo Rusko de facto výlučným strategickým partnerem, jenž má díky členství obou zemí v Organizaci Smlouvy o kolektivní bezpeč-

28 *Putin's Phone Talks with Aliyev and Sargsyan* [online]. Contact.az, 2016 [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: http://www.contact.az/docs/2016/Politics/040500151854en.htm#.WMMWdG_hDRY

29 DE WAAL, Thomas. *Čem opasno obostrenje v Karabache*. Carnegie Moscow Center, 2016. Dostupné z: <http://carnegie.ru/commentary/63215>

30 ZOLJAN, Mikael. *Preventing Escalation in the Nagorno-Karabakh Conflict: Threats to Euro-Atlantic Security and Opportunities for Euro-Atlantic Cooperation* [online]. 2016, 3-34 [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.europeanleadershipnetwork.org/medialibrary/2016/10/17/78e153f5/Hurford%20-%20Zolyan.pdf>

31 RASULZADE, Zaur. *Will Azerbaijan and Armenia accept "Lavrov's plan"?* Eurasia Daily, 2016. Dostupné z: <https://eadaily.com/en/news/2016/05/31/will-azerbaijan-and-armenia-accept-lavrovs-plan-views-from-baku>

nosti možnost určovat, jaké vojenské základy mohou či nemohou být v Arménii budovány či s kým Arménie smí započít vojenskou spolupráci.³² Změny však nastaly ve vztahu Ruska k Ázerbájdžánu. Aby Rusko omezilo vliv Západu na území, jež považuje za svou sféru vlivu, muselo změnit postoj Ázerbájdžánu skrze nabídku partnerství, jemuž západní země nemohou konkurovat. V tomto případě se mohlo jednat právě o nabídku neoficiální pomoci při řešení konfliktu v Náhorním Karabachu. Již od roku 2008 začalo Rusko aktivně vyhledávat oblasti, ve kterých by mohlo prohloubit své partnerství s Ázerbájdžánem, a od roku 2015 tuto snahu o novou strategickou spolupráci ještě navýšil.

Přestože se Ázerbájdžán k určitým zahraničním aktivitám Ruska snaží stavět neutrálně a v některých případech, jako v otázce krize na Ukrajině, také kriticky, intenzita kontaktů mezi politickými představiteli Ruska a Ázerbájdžánu v roce 2015 začala narůstat a Rusko představilo řadu strategických dokumentů, ve kterých chce posilovat spolupráci s Ázerbájdžánem.³³ I tato diplomatická jednání mohla vzbudit v Arménii obavy ze změny ruské politiky vůči Náhornímu Karabachu.³⁴ Na základě strategického partnerství mezi Arménií a Ruskem lze totiž předpokládat, že Rusko má natolik silný vliv na vnitřní i vnější politiku Arménie, že by bylo schopné ji donutit k výrazným ústupkům v prospěch Ázerbájdžánu. I na tuto situaci jednostranné závislosti a oficiální neutrální postoj Ruska poukazují arménští analytici, kteří v posledních letech zaznamenali výrazný nárůst proti-ruských nálad v arménské společnosti.

Současná patová situace, ve které není pravděpodobné, že by ázerbajdžánská strana získala své teritorium zpět, nebo že by neuznaná vláda Náhorního Karabachu získala požadovanou suverenitu, vyhovuje především Rusku. Vyřešení zamrzlého konfliktu v Náhorním Karabachu cestou návratu území pod ázerbajdžánskou správou by pro region totiž znamenalo zásadní precedens s ohledem na další konflikty, zejména pokud se jedná o otázku Krymu, ale i Podněstří nebo Jižní Osetie a Abcházie. Změna současného stavu by tak poškodila ruské zájmy v regionu. V neposlední řadě by i pro Ázerbájdžán bylo navrácení sporných území zásadním problémem a to především z hlediska financování repatriace, rekonstrukce kritické infrastruktury atd.

ZÁVĚR

Zamrzlý konflikt v Náhorním Karabachu se stal fenoménem, jehož dynamika zásadním způsobem ovlivňuje stabilitu regionu. V tomto článku byly zmapovány dva případy eskalace a deeskalace vojenských střetů mezi Arménií a Ázerbájdžánem a následně posta-

³² FROST, Alexander. The Collective Security Treaty Organization, the Shanghai Cooperation Organization, and Russia's Strategic Goals in Central Asia. In: *China and Eurasia Forum Quarterly*. 2009. p. 83-102.

³³ *Azerbaijan-Russia economic co-op promotes business ties* [online]. AZERNEWS, 2015 [cit. 2017-03-13]. Dostupné z: <http://www.azernews.az/business/89180.html>

³⁴ LARSEN, Joseph. Russia's Double Dealing in Armenia and Azerbaijan. *International Policy Digest* [online]. 2016, [cit. 2017-03-15]. Dostupné z: <https://intpolicydigest.org/2016/12/07/russia-s-double-dealing-armenia-azerbaijan/>

veny do kontextu ruské zahraniční politiky. Na základě této analýzy můžeme konstatovat zásadní roli Ruska ve vzplanutí bojů na linii dotyku v roce 2016. V tomto světle se pak nejedná pouze o spor mezi dvěma suverénními aktéry, nýbrž o spor mezi dvěma aktéry, jejichž rozhodování je v mnoha ohledech závislé na postojích třetí strany.

První pozice, skrze kterou Rusko tento konflikt ovlivňuje, je role mediátora, jež Rusku přináší mezinárodní kredit jako aktérovi schopnému poskytnout znepřáteleným stranám agendu pro vyjednávání a schopnému přimět bojující strany k ukončení násilnosti a k opětovnému uzavření příměří. V druhé řadě může být Rusko chápáno jako garant statusu quo, jehož vojenská přítomnost v regionu, strategické partnerství s Arménií a dobré vztahy s Ázerbájdžánem zabraňují vypuknutí konfliktu v plném měřítku, stejně jako zabraňují řešení, jež navrhuje znepřátelené strany. Dále Rusko disponuje pozicí dohlížitele na případné vojenské incidenty, jejichž délku i intenzitu může díky svému velmocenskému postavení významným způsobem regulovat.

Role Ruska je tedy klíčová z hlediska dynamiky konfliktu a dovoluje pochopit průběh jednotlivých incidentů. Je zásadní i pro modelaci případných návrhů mírového řešení. V současné době je rovněž zřejmé, že status quo v Náhorním Karabachu přináší Rusku prospěch. Přestože Arménie již několikrát dokázala, že i přes vojenskou převahu je schopná Ázerbájdžánu čelit, jako osamocený stát však nemůže čelit hrozbě, již by pro ni představoval Ázerbájdžán v případné vojenské spolupráci s Tureckem. V takovém případě by byla závislá na vojenském spojenectví s Ruskem, které tak může na arménském území upevňovat svůj vliv. Přítomnost konfliktu a patová situace rovněž napomáhá Rusku vybalancovat existující vazby Ázerbájdžánu se Západem, jelikož má dostatečné nástroje k tomu, aby v budoucnu intervenovalo v prospěch Ázerbájdžánu. Možný příslib takové budoucí diplomatické intervence pak nutí i Baku udržovat s Ruskem dobré vztahy.

Tento článek vznikl v rámci výzkumného projektu „Indikátory včasného varování eskalace zamrzlých konfliktů (VI20152019011)“ financovaného Ministerstvem vnitra České republiky.

Autorka: **Mgr. Pavlína Bláhová.** *Vystudovala obor Politologie a Mezinárodní vztahy na FSV UK a hlavní program Diplomatické akademie v Praze. Absolvovala řadu odborných stáží například na Ministerstvu zahraničních věcí ČR nebo v Ústavu mezinárodních vztahů. Mimo jiné se zaměřuje na oblast Kavkazu, Střední Asie a na problematiku mezinárodního organizovaného zločinu.*

Jak citovat: BLÁHOVÁ, Pavlína. Vliv Ruska na dynamiku konfliktu v Náhorním Karabachu. *Vojenské rozhledy*. 2017, 26 (3), 3-13. DOI: 10.3849/2336-2995.26.2017.03.003-013. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Available at: www.vojenskerozhledy.cz